

TİSK AYLIK EKONOMİ BÜLTENİ- EKİM 2015 (SAYI: 80)
GENEL DEĞERLENDİRME
30.10.2015

“Seçimden Sonra Kurulacak Hükümet Mevcut ve Gelecekteki Olası İşsizlik Artışına Yeni Strateji ve Tedbirlerle Cevap Vermeli”

- TİSK** IMF'ye göre 2016'da dünya ülkelerinde genellikle büyüme oranı artacak, işsizlik oranı azalacak. Türkiye açısından ise bu eğilimlerin tam tersine büyümenin azalacağı, işsizlik oranının artacağı tahmin edildi. Uluslararası konjonktürün Türkiye'ye muhtemel etkisi, ekonomideki mevcut eğilimler ve reel sektörün yaşadığı sorunlar IMF tahminlerini doğruluyor. Seçim sonrası kurulacak hükümet sanayinin uluslararası rekabet gücünü, yatırımları, ihracatı, büyümeyi ve istihdamı artıracak yeni tedbirler uygulamalı.
- TİSK** Ülkelerin çoğunda cari açık sorun olmaktan çıktı. Türkiye'de ise büyüme oranı düşerken cari açığı gerilemeye rağmen sorunun ciddiyetini koruması riskli görülüyor.
- TİSK** Yeni OVP'de 2016 ve 2017'nin büyüme hedefleri aşağıya doğru, enflasyon hedefleri yukarıya doğru revize edildi.
- TİSK** Yeni OVP'nin geçmiş OVP'lerden farklı özelliği ise GSYH ve kişi başına GSYH tahmin ve hedeflerinde kambiyo kuruna göre dolar hesabına yer vermeyip satınalma gücüne göre dolar hesabına itibar etmesi oldu. Bu yöntemle seviyeler kağıt üzerinde yükseldi.
- TİSK** Ağustos ayında sanayi üretimi aylık bazda % 2,9; yıllık bazda % 7,2 yükselerek beklentileri aştı. Sanayi ciroları da benzer eğilim sergiledi.
- TİSK** İhracat ve ithalat azalırken sanayi üretiminin hangi nedenlerle sıçrama yaptığı ayrıntılı biçimde incelenmeli.
- TİSK** Türkiye 2015'in ilk çeyreği itibariyle OECD Ülkeleri içinde kadın istihdam oranının %30 ile en düşük düzeyde olduğu ülke konumunda.
- TİSK** Ağustos'ta ihracat %2,8; ithalat %18,2 azaldı.Yılın ilk 8 aylık dönemindeki düşüş oranları ise sırasıyla %8,7 ve %11,5.
- TİSK** Cari açık yıllık bazda 43 milyar dolara inmiş olsa da düşük petrol fiyatlarının yarattığı geçici bir rahatlama olarak görülüyor.
- TİSK** Merkezi yönetim bütçesi açığı Eylül'de yıllık bazda %53,1 arttı. Bunda, Seçim nedeniyle belediyeler kanalıyla kullanılan kamu transfer harcamalarındaki artışın önemli rol oynadığı anlaşılıyor. Ne var ki, Bütçe hala ekonomik istikrarın temel dayanağı durumunda.
- TİSK** TCMB'nin faiz oranlarını değiştirmemesine rağmen, TL'nin değer yitirmesi nedeniyle enflasyon yükseldi. Ocak-Eylül döneminde TÜFE bazlı Reel Efektif Döviz Kuru Endeksi %16,05 oranında geriledi.

DÜNYA EKONOMİSİ:

Ekim ayında IMF tarafından açıklanan Dünyanın Ekonomik Görünümü Raporu'na göre küresel ekonomide büyüme oranının 2015'de %3,1, 2016'da %3,6 düzeyinde olacağı tahmin edilmiştir. Rapora göre Çin ekonomisinde büyüme hızı düşmeye devam edecek ve Çin 2016 yılında %6,3 dolayında büyüyecektir. Türkiye ekonomisi açısından olumlu haber ise, Euro Bölgesi büyüme oranının iyileşmeye devam edeceğinin tahmin ediliyor olmasıdır (Tablo 1).

Tablo 1: Ülke ve Ülke Grupları İtibariyle Temel Göstergelere İlişkin Tahminler, 2015-2016

ÜLKELER	GSYH (Yıllık % Değişim)		Tüketici Fiyatları (Yıllık % Değişim)		Cari Denge/GSYH (%)		İşsizlik (%)	
	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Dünya	3,1	3,6	3,3	3,4	0,3	0,1	(.)	(.)
Gelişmiş Ülkeler	2,0	2,2	0,3	1,2	0,5	0,3	6,8	6,5
Euro Bölgesi	1,5	1,6	0,2	1,0	3,2	3,0	11,0	10,5
Gelişen Ülkeler	4,0	4,5	5,6	5,1	-0,1	-0,2	(.)	(.)
ABD	2,6	2,8	0,1	1,1	-2,6	-2,9	5,3	4,9
Almanya	1,5	1,6	0,2	1,2	8,5	8,0	4,7	4,7
Fransa	1,2	1,5	0,1	1,0	-0,2	-0,4	10,2	9,9
İtalya	0,8	1,3	0,2	0,7	2,0	2,3	12,2	11,9
İngiltere	2,5	2,2	0,1	1,5	-4,7	-4,3	5,6	5,5
Japonya	0,6	1,0	0,7	0,4	3,0	3,0	3,5	3,5
Kore	2,7	3,2	0,7	1,8	7,1	6,7	3,7	3,5
Rusya	-3,8	-0,6	15,8	8,6	5,0	5,4	6,0	6,5
Çin	6,8	6,3	1,5	1,8	3,1	2,8	4,1	4,1
Hindistan	7,3	7,5	5,4	5,5	-1,4	-1,6	(.)	(.)
Endonezya	4,7	5,1	6,8	5,4	-2,2	-2,1	5,8	5,6
Malezya	4,7	4,5	2,4	3,8	2,2	2,1	3,0	3,0
Brezilya	-3,0	-1,0	8,9	6,3	-4,0	-3,8	6,6	8,6
Arjantin	0,4	-0,7	16,8	25,6	-1,8	-1,6	6,9	8,4
Meksika	2,3	2,8	2,8	3,0	-2,4	-2,0	4,3	4,0
Türkiye	3,0	2,9	7,4	7,0	-4,5	-4,7	10,8	11,2

(.) Veri yoktur.

Kaynak: IMF, Dünyanın Ekonomik Görünümü, Ekim 2015

IMF, Türkiye'nin büyüme oranını 2015 için %3; 2016 için %2,9 olarak tahmin etmiştir. Bu oranlar Türkiye için yetersizdir ve kalkınma gereklerini karşılamaktan uzaktır. IMF siyasi belirsizliklerin iç talebin artışını engelleyeceğini öngörmektedir.

Rapora göre dünyada 2016 yılında enflasyon oranı %3,4 düzeyinde gerçekleşecektir. Gelişmiş ülkelerde enflasyonun 0,9 puan yükselişle %1,2'ye ulaşacağı, gelişmekte olan ülkelerde ise %5,6'dan %5,1'e ineceği tahmin edilmiştir. IMF Türkiye'de enflasyon oranının 2015'te %7,4; 2016'da %7 olacağını öngörmektedir.

IMF öngörüsüne göre Türkiye'de cari işlemler açığının GSYH'ye oranı 2015'te %4,5; 2016'da %4,7 olacaktır. Rapora göre büyüme oranı düşerken cari açığındaki gerilemeye rağmen sorunun ciddiyetini koruması önemli bir risk oluşturmaktadır.

Bu öngörülerin gerçekleşmesi halinde Türkiye 2016 yılında da cari işlemler açığı ile mücadeleye devam edecektir. **IMF'ye göre ülkelerin çoğunda cari açık sorun olmaktan çıkmıştır.** Nitekim cari işlemler GSYH'ye oranla 2015 ve 2016 yıllarında dünyada %0,3 ve %0,1; gelişmiş ülkelerde %0,5 ve %0,3; Euro Bölgesinde %3,2 ve %3,0; gelişmekte olan Asya Ülkelerinde %2,0 ve %1,8 fazla verecektir. Gelişmekte olan ülkelerde cari açık oranı 2015 yılı için %0,1, 2016 yılı için %0,2 gibi düşük düzeylerde gerçekleşecektir.

2016 yılında işsizlik küresel ölçekte önemini korumaya devam edecektir. IMF'in öngörüsüne göre gelişmiş ülkelerde işsizliğin azalacağı; Euro Bölgesi Ülkelerinde 2015'teki %11 düzeyinden %10,5'e ineceği tahmin edilmektedir. **2015'ten 2016'ya ülkeler genelinde işsizlik baskısının hafifleyeceği, buna karşılık Türkiye'de işsizlik oranının %10,8'den %11,2'ye yükseleceği tahmin edilmiştir.**

TÜRKİYE EKONOMİSİ:

Ekonominin 2015 yılı ikinci çeyreğinde sabit fiyatlarla %3,8 büyümesi kamuoyunu sevindirmişti. Ancak bu oranın sürdürülebilmesi kolay değildir; büyümenin motoru olan sanayi sektöründe üretim oldukça dalgalı bir seyir izlemektedir. Önümüzdeki aylarda da gelişimin böyle devam edeceğine yönelik güçlü işaretler bulunmaktadır. Sanayi sektörünün ara malı ithalatı düşmektedir. Ağustos ayında ithalat %18,2; yılın ilk sekiz ayında %11,5, ara malı ithalatı Ağustos ayında %22,5, yılın ilk sekiz ayında %15,9 azalmıştır.

Ekonomideki bu eğilim Orta Vadeli Program'a da yansımış, büyüme hedefleri aşağıya çekilmiştir. 2015 yılı büyüme tahmini %3'e, bir önceki OVP'de 2016 ve 2017 yılı için öngörülen %5'lik büyüme hedefi de %4 ve %4,5 düzeylerine indirilmiştir (Tablo 2).

Önceki OVP'de %5 olan 2015 enflasyon hedefi (daha sonra bu %6,3'e çıkarılmıştı) yeni OVP'de 2015 yılı enflasyon gerçekleşme tahmini olarak %7,6'ya yükseltilmiştir. Daha önce 2016 ve 2017 için %5 hedefi konulmuşken, yeni OVP'de enflasyon hedefi 2016 için %6,5 ve 2017 için %5,5 olarak belirlenmiştir.

2016-2018 Orta Vadeli Program'da geçmiş OVP'lere göre bir değişiklik yapılarak, GSYH ve kişi başına GSYH tahmin ve hedefleri kambiyo kuruna göre dolar yerine, satınalma gücü paritesine göre dolar bazında belirtilmiştir. Bu değişiklikle yeni OVP'de örneğin kişi başına GSYH 2015 yılında düşüş yerine yükseliş kaydetmiş; tüm seviyeler kağıt üzerinde artmıştır.

OVP hazırlanırken ABD Merkez Bankası FED'in 2015'in son çeyreğinde faiz oranını artıracığı varsayılmıştır. Planda yurtdışı ekonomik ve politik riskler de hesaba katılarak, önümüzdeki iki yılda ekonomide ciddi bir canlanma beklenmediği örtük olarak kabul edilmiştir.

Tablo 2: OVP (2016-2018) Temel Makro Ekonomik Hedefler

	2015 OVP	2015 OVP REVİZE	2016	2017	2018
GSYH (Milyar Dolar, Cari Fiyatlarla) (Satınalma gücü paritesine göre)	850	1.516	1.596	1.697	1.818
Kişi Başına Milli Gelir (GSYH, Dolar) (Satınalma gücü paritesine göre).	10.936	19.506	20.313	21.377	22.608
GSYH Büyüme (Sabit fiyatlarla)	4,0	3,0	4,0	4,5	5,0
Toplam Sabit Sermaye Yatırımı (Sabit fiyatlarla % Artış)	4,2	4,7	5,2	7,5	8,2
Kamu	-2,1	6,0	-6,1	6,0	6,5
Özel	6,1	4,4	8,2	7,8	8,6
Toplam Yurtdışı Tasarruf / GSYH (%)	15,2	14,6	16,1	16,6	17,2
Nüfus (Yıl Ortası, Bin Kişi)	77.738	77.738	78.559	79.366	80.159
İşsizlik Oranı (%)	9,5	10,5	10,3	10,2	9,9
İhracat (FOB) (Milyar Dolar)	173,0	143,0	150	170	192,5
İthalat (CIF) (Milyar Dolar)	258,0	208,4	216,3	239,6	265,6
Dış Ticaret Dengesi (Milyar Dolar)	-85,0	-65,4	-66,3	-69,6	-73,1
Cari İşlemler Dengesi (Milyar Dolar)	-46,0	-36,7	-34	-34,4	-35,2
GSYH Deflatörü	6,0	7,1	6,8	6,2	5,8
TÜFE Yıl Sonu % Değişme	6,3	7,6	6,5	5,5	5

Kaynak: Resmi Gazete, 11 Ekim 2015.

OVP'de makro ekonomiye yönelik genel amaçlar listesinde bir değişiklik bulunmamaktadır. Buna göre planın amaçlar arasında üç unsur öne çıkmaktadır:

- Gelirler politikasında iyileştirme yolu ile tüketimin artırılması,
- İhracata dönük üretim yapılan sektörlerdeki yatırım yoluyla büyüme sağlanması,
- Rekabetin artırılması

OVP'de 2016 merkezi yönetim bütçe açığı 15,4 milyar TL, faiz dışı fazla 39,6 milyar TL olarak hedeflenmiştir.

2016-2018 Orta Vadeli Program bir seçim hükümeti tarafından hazırlanmıştır. Dolayısıyla bütçe hedefleri ve öngörülere TBMM’de onaylanmadığı için yeni hükümet kurulduktan sonra revize edilebilecektir.

Sanayide Üretim, Ciro ve Kapasite Kullanımı:

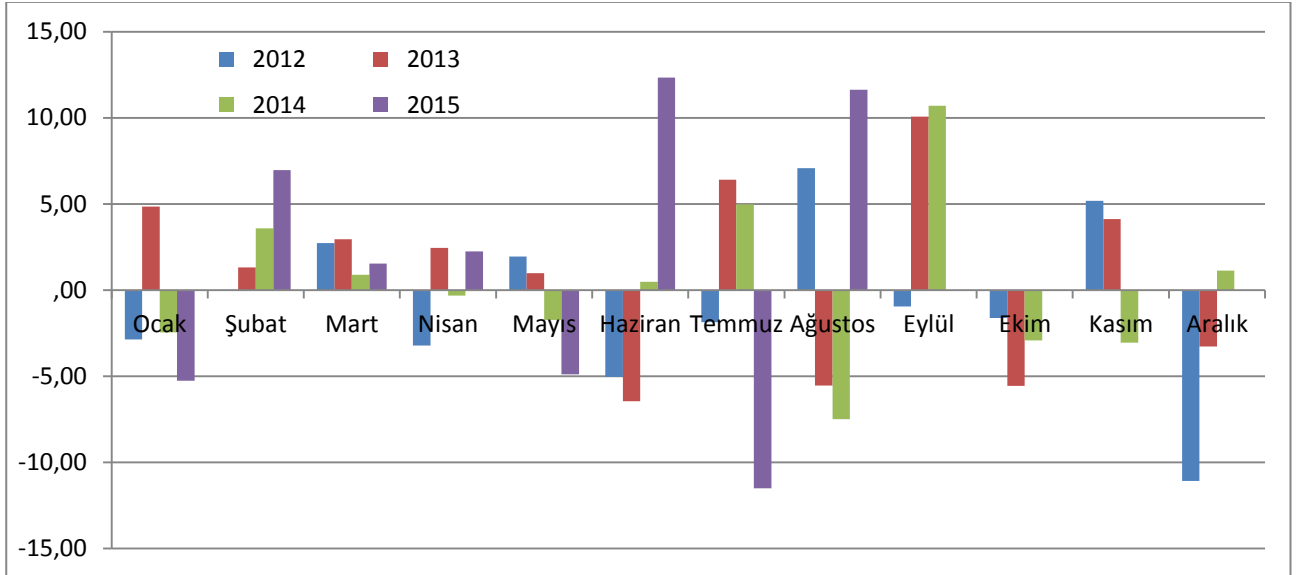
2015 Ağustos ayında sanayi üretimi beklentilerin üzerinde artmıştır. Ağustos ayında mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış sanayi üretimi Temmuz ayına göre %2,9 yükselmiştir. Alt sektörlerden en yüksek üretim artışı %3,3 ile imalat sanayiinde sağlanmıştır. Bu sektörü %2,0 ile madencilik ve %1,2 ile enerji izlemiştir.

Ana sanayi grupları içinde mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış bazda en yüksek üretim artışı %11,6 ile dayanıklı tüketim malı imalatında gerçekleşmiştir. Bu artışta bir önceki ayda dayanıklı tüketim malı üretiminin %11,5 düşmesinden kaynaklanan baz etkisi önemli rol oynamıştır (Grafik 1). İmalat sanayiinde en yüksek üretim artışı %30,9 ile bilgisayar sektöründe görülürken, en yüksek üretim düşüşü %12,7 ile diğer ulaşım araçları sektöründe gerçekleşmiştir.

2015 Ağustos ayında takvim etkisinden arındırılmış sanayi üretimi bir önceki yılın aynı ayına göre %7,2 artmıştır. Burada da baz etkisi öne çıkmıştır. Nitekim endeks Ağustos ayında 122,9’a çıkmasına karşın, Mart-Temmuz dönemindeki aylık seviyelerin altındadır.

Takvim etkisinden arındırılmış endeks alt sektörlerden madencilikte %3,8 düşerken, imalat sanayiinde %8,7, enerji sektöründe %3,6 artmıştır.

Grafik 1: Dayanıklı Tüketim Malı Üretim Endeksinde Aylık Değişim (%)

Kaynak: TÜİK

2015 Ağustos ayında Sanayi Ciro Endeksi Sanayi Üretim Endeksinde paralel bir seyir izlemiştir. Mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış sanayi ciro endeksi Temmuz ayına göre %4,5 yükselmiştir. Ciro, alt sektörlerden madencilikte %5,2 azalırken, imalat sanayiinde %4,7 yükselmiştir. Ana sanayi grupları içinde en fazla cirosunu artıran sektör %14,8 ile dayanıklı tüketim malı imalatı olmuştur. İmalat sanayiinde en yüksek ciro artışı

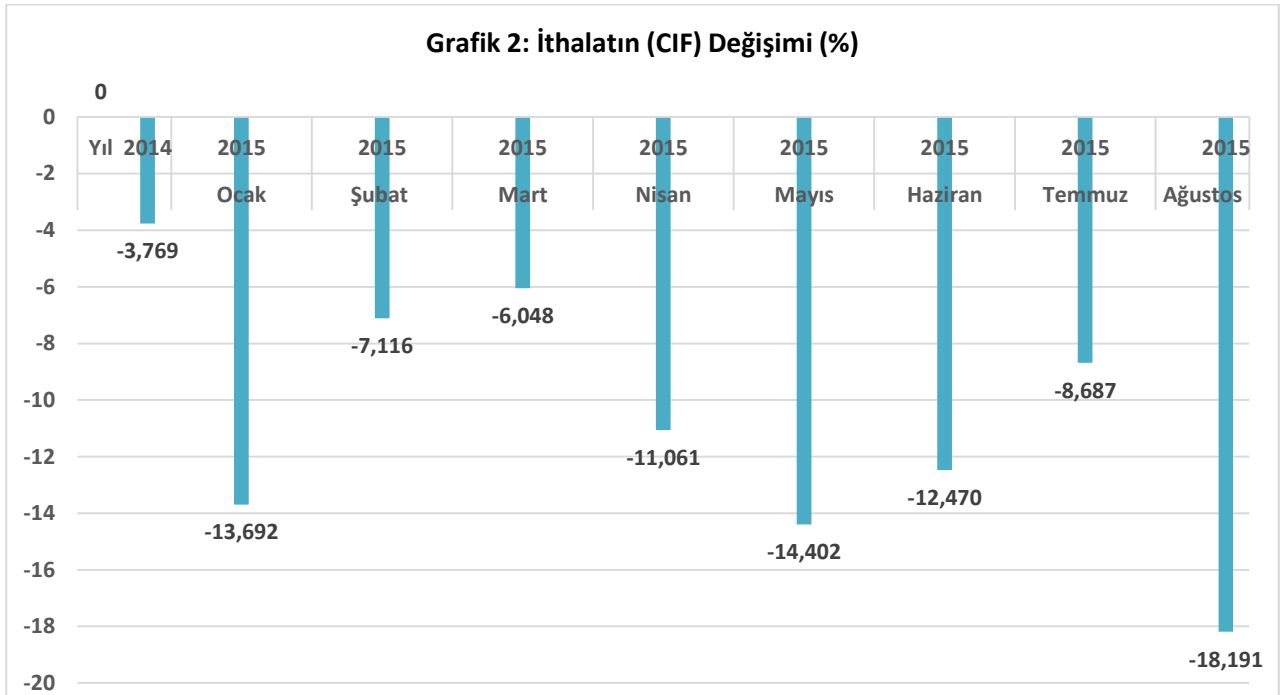
%33,7 ile bilgisayar sektöründe görülürken, en yüksek ciro azalışı %25,0 ile tütün ürünleri imalatında gerçekleşmiştir.

Takvim etkisinden arındırılmış sanayi ciro endeksi Ağustos ayında oldukça sert bir yükseliş göstermiş ve 2014 yılının Ağustos ayına göre %14,1 artmıştır. Alt sektörlerden madencilikte ciro %13,2 azalmış, imalat sanayiinde ise %15,1'e ulaşan artış sağlanmıştır.

Türkiye'de sanayi sektörü ara malı ithal etmeden üretim yapamayan bir yapıya sahiptir. Bundan dolayı yıllardır gözlemlendiği üzere ithalat artışının olduğu dönemlerde gecikmeli olarak sanayi üretimi, sonrasında da GSYH artmıştır.

İthalat 2014 yılından bu yana sürekli olarak azalmaktadır. 2015 yılının hiçbir ayında ithalat artmamıştır (Grafik 2). Elbette petrol fiyatlarındaki düşüş ithalatı dolar cinsinden düşürmüştür. Ancak bu yeni bir olgu değildir. Bundan dolayı takvimsel etki minimuma inmiştir.

İhracat ve ithalat azalırken sanayi üretiminin hangi nedenlerle sıçrama yaptığı ayrıntılı biçimde incelenmelidir. İmalat sanayii ihracat açısından önemlidir. Çünkü toplam ihracatın %79'u imalat sanayii ürünüdür. Dolayısıyla imalat sanayii ihracatının Ocak-Ağustos döneminde %8,6 düşüş kaydetmesi, sanayi üretimindeki artışın hem talep, hem de arz yönünün zayıfladığını göstermektedir.

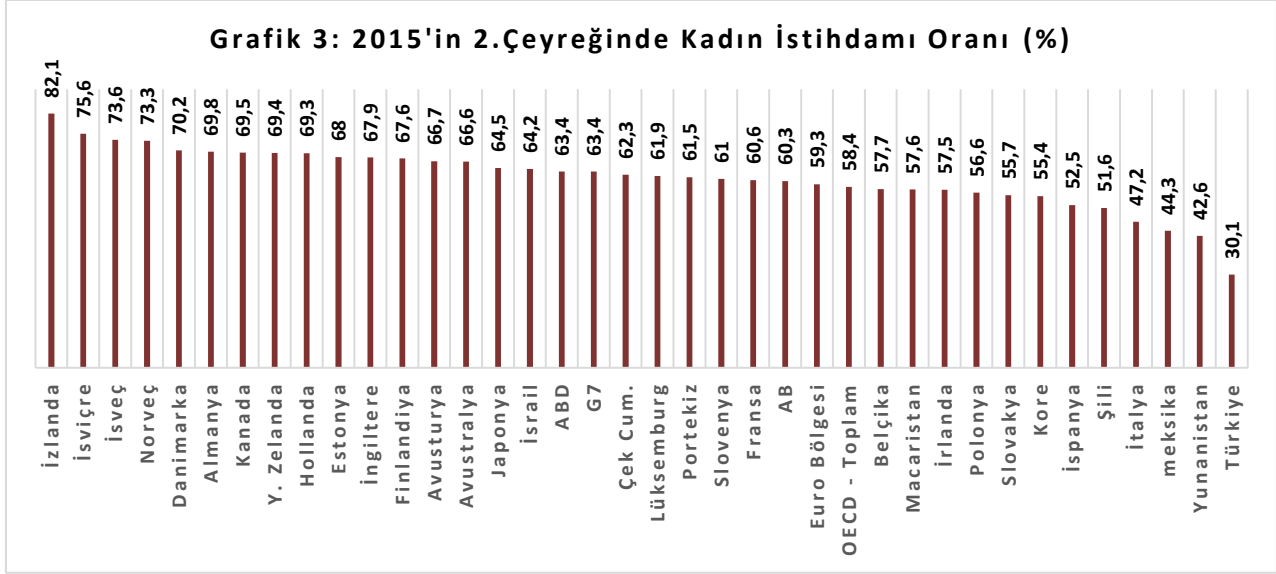

Kaynak: TÜİK

İstihdam ve İşsizlik:

2015 Temmuz döneminde işgücü 2014 yılının aynı dönemine göre 1 milyon 35 bin kişi artarak 30 milyon 311 bin kişiye ulaşırken, işgücüne katılma oranı 1,1 puan yükselmiş ve

%52,4 düzeyinde gerçekleşmiştir. Erkeklerde işgücüne katılma oranı 0,5 puan artışla %72,8 olurken, kadınlarda 1,6 puanlık artışla %32,4 düzeyine yükselmiştir.

Kaynak: OECD veri tabanı.

2015 yılı Temmuz döneminde 2014 yılının aynı dönemine göre 932 bin kişi daha fazla istihdam edilmiş, böylece istihdam edilenlerin sayısı 27 milyon 342 bin kişiye ulaşmıştır. Bu gerçekleşme ile birlikte istihdam oranı 0,9 puan artmış ve %47,2 olmuştur. Temmuz döneminde çalışanların %22'si tarım, %19,5'i sanayi, %7,4'ü inşaat, %51,1'i ise hizmetler sektöründe istihdam edilmiştir. Bu dönemde erkeklerde istihdam oranı %66,6 olurken, kadınlarda oran %28,3'te kalmıştır. **Diğer yandan kadın istihdam oranı yılın ilk çeyreğinde %30,1 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye bu oranla OECD Ülkeleri arasında en düşük kadın istihdamına sahip ülke konumundadır (Grafik 3).**

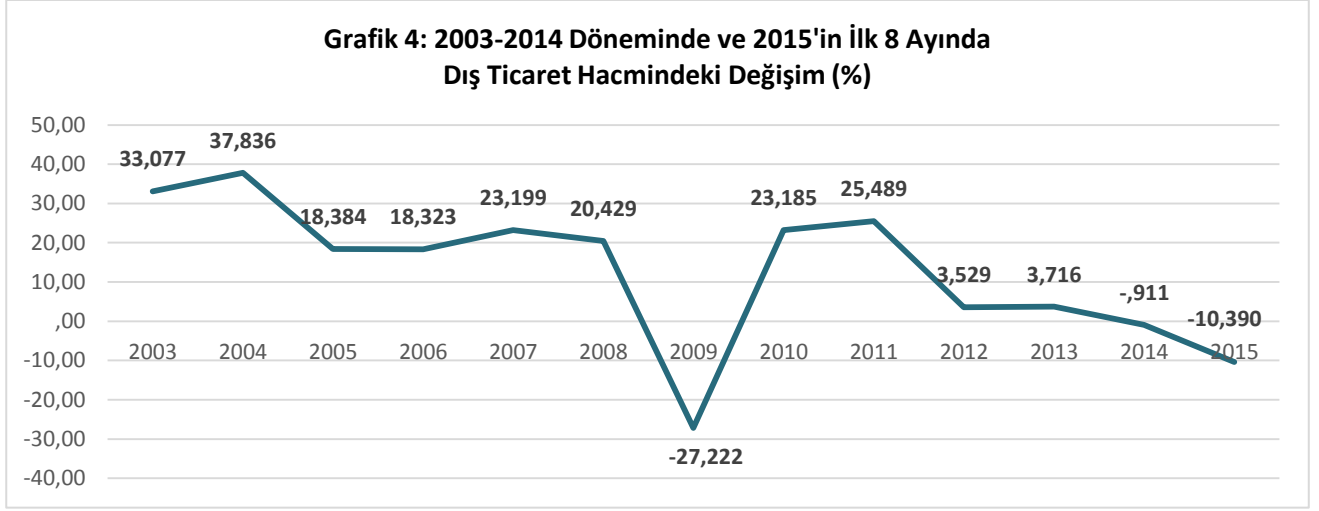
Bu dönemde işsiz sayısı geçen yılın aynı dönemine göre 103 bin kişi artarak 2 milyon 970 bin kişiye ulaşmış, işsizlik oranı ise değişim göstermemiş ve %9,8 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2015 Temmuz döneminde tarım dışı işsizlik oranı da değişmemiş ve %12 olmuştur. Genç işsizlik oranı ise 0,1 puan artarak ve %18,3 düzeyine yükselmiştir.

Ödemeler Dengesi:

2015 Ağustos ayında dış ticaret hacminde %12,5'e ulaşan dramatik bir düşüş görülmüştür. Bu düşüşün altında ihracatın %2,8 oranında azalarak 11 milyar 65 milyon dolara, ithalatın %18,2 azalarak 15 milyar 951 milyon dolara gerilemesi yatmaktadır. Dış ticaret hacmindeki bu küçülmenin bir sonucu olarak dış ticaret açığı %39,8 oranında azalmış ve 4 milyar 886 milyon dolara gerilemiştir. İhracatın ithalatı karşılama oranı da 2014 Ağustos ayında %58,4 iken, 2015 Ağustos ayında %69,4'e yükselmiştir.

Ocak-Ağustos 2015 döneminde ayınca dış ticaret hacmi %10,4 oranında daralmıştır (Grafik 4). Bu dönemde ihracat geçen yılın aynı dönemine göre %8,7 azalarak 95 milyar 674 milyon dolara, ithalat %11,5 azalarak 140 milyar 916 milyon dolara gerilemiştir. Dış ticaret açığı %16,9 oranında küçülmüş ve 45 milyar 242 milyon dolara inmiştir. Bu değişimle

birlikte ihracatın ithalatı karşılama oranı da 2014 Ocak-Ağustos döneminde %65,8 iken, 2015'in aynı döneminde %67,9'a çıkmıştır.

Kaynak: TÜİK

Ocak-Ağustos 2015 döneminde Avrupa Birliği'ne ihracat %9,9 azalarak 41 milyar 294 milyon dolara, Ortadoğu Ülkelerine yapılan ihracat %7,1 daralarak 21 milyar 300 milyon dolara gerilemiştir.

İhracatta uzun süredir ilk sırada yer alan otomotiv sektörü bu özelliğini korumasına karşın %8,7'lik bir kayba uğramıştır. Bu dönemde üç fasılda ihracat azalmamıştır; altın, kuru meyveler ve sebzeler. İhracatı azalan fasıllarda ilk sırayı ise %26,7'lik küçülme ile demir çelik sektörü almıştır.

Dış ticaret açığındaki daralma cari işlemler açığını olumlu yönde etkilemiş ve Ağustos ayında cari açık geçen yılın aynı ayına göre 2 milyar 58 milyon dolar azalarak 163 milyon dolara gerilemiştir. Bu düşüş ivmesi ile yıllık açık 43 milyar 47 milyon dolar düzeyine inmiştir.

Cari işlemler açığı/GSYH oranı 2014 yılında %5,8 iken, bu yıl %4,6'ya kadar gerilemiştir. Uluslararası derecelendirme kuruluşu Fitch'in de belirttiği üzere cari açıktaki bu küçülme Türkiye'nin rekabet gücündeki veya yurtiçi tasarruflardaki artıştan kaynaklanmamaktadır; düşük petrol fiyatlarının yarattığı geçici bir rahatlama ibarettir.

Cari açığın daha fazla düşmesini hizmetler dengesi net gelirinin 583 milyon dolar azalarak 3 milyar 947 milyon dolara gerilemesi engellemiştir. Bu gerçekleşmede net seyahat gelirlerinin 2014 yılına göre 586 milyon dolar küçülmesi ve 3 milyar 364 milyon dolara inmesi etkili olmuştur. Seyahat gelirleri Ocak-Ağustos 2015 döneminde geçen yıla göre 1 milyar 914 milyon azalmış ve 14 milyar 124 milyon dolar düzeyinde gerilemiştir.

Cari açığın finansman kaynaklarından doğrudan yatırımlarda Ağustos ayında 1 milyar 675 milyon dolarlık net giriş olmuştur. Ocak-Ağustos dönemindeki net giriş ise 8 milyar 446 milyon dolara ulaşmıştır.

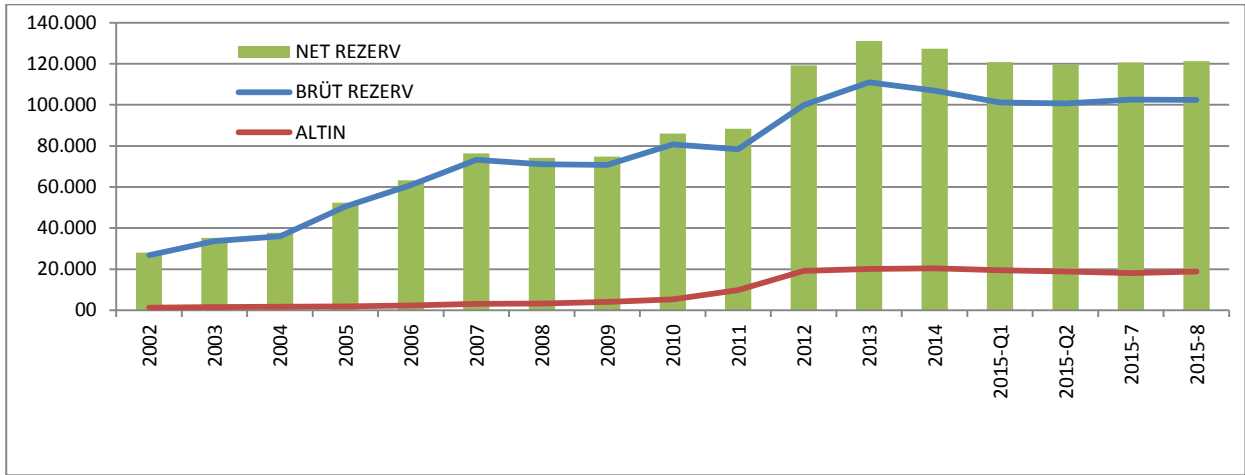

Cari açığın bir başka finansman kaynağı olan portföy yatırımlarında tam tersi bir gelişme olmuştur. **Ağustos ayında portföy yatırımlarından 1 milyar 477 milyon dolarlık bir net çıkış gerçekleşmiştir.** Ağustos ayında yabancılar hisse senedi piyasasında 347 milyon dolar, devlet iç borçlanma senetleri piyasasında 393 milyon dolara ulaşan satış gerçekleştirmişlerdir. Ocak-Ağustos döneminde portföy yatırımlardan yapılan net çıkış da 8 milyar 764 dolara ulaşmıştır.

Ağustos ayında finansal ve finansal olmayan kuruluşlar 461 milyon dolarlık kredi kullanmışlardır. Bankalar kısa vadeli krediler kullanımında net geri ödeyici, uzun vadeli kredilerde ise net kullanıcı pozisyonunda kalmışlardır.

TCMB'nin rezervleri 2012 yılından beri ılımlı şekilde azalmaktadır. Bu durum 2015 yılında da devam etmiştir. Resmi rezervler Ağustos ayında 399 milyon dolar, Ocak-Ağustos döneminde 2 milyar 928 milyon dolar azalmıştır. Ağustos ayında net hata noksan kaleminden ülkeye 1 milyar 430 milyon dolar, Ocak-Ağustos döneminde ise 10 milyar 946 milyon dolarlık kaynak girişi olmuştur. Bu da yılın ilk sekiz ayındaki cari açığın %42,6'sına karşılık gelmektedir (Grafik 5).

Grafik 5: TCMB Döviz Rezervindeki Gelişim

Kaynak: TCMB veri tabanı

Para ve Maliye Politikası:

Maliye politikasındaki gelişmelerin bir göstergesi olan merkezi yönetim bütçesi 2014 yılı Eylül ayında 9 milyar 211 milyon TL açık verirken, 2015 yılı Eylül ayında %53,1'lik artışla 14 milyar 101 milyon TL açık vermiştir. Eylül ayında geçen yılın aynı ayına göre faiz dışı bütçe açığı da %68,7 oranında artarak 7 milyar 723 milyon TL'ye ulaşmıştır. 2014 yılı Eylül ayında bütçe giderleri 39 milyar 550 milyon TL iken, bu rakam 2015 yılının Eylül ayında %21,2 oranında artmış ve bütçe giderleri 47 milyar 937 milyon TL olmuştur. 2014 yılı Eylül ayında faiz hariç bütçe giderleri 34 milyar 917 milyon TL olarak gerçekleşmiş iken 2015 yılı Eylül ayında %19 oranında artarak 41 milyar 559 milyon TL düzeyinde gerçekleşmiştir. Bütçe açığındaki artışın bir başka nedeni ise Eylül ayında faiz giderlerinin geçen yılın aynı ayına göre %37,7 oranında yükselerek 6 milyar 378 milyon TL'ye ulaşmasıdır.

Eylül ayında bütçe açığındaki artışın ana nedeni Hükümetin bütçe gelirlerindeki artışın çok üzerinde harcama yapmasıdır. Bu artışta cari transfer harcamalarının %23,1 oranında büyümesi önemli rol oynamıştır. Eylül ayında cari transfer harcamalarının faiz dışı bütçe giderleri içindeki payı %45,3'e ulaşmıştır.

Eylül ayı bütçe gerçekleşmesinde dikkat çeken bir nokta da ithalatın azalması ile birlikte ithalattan alınan KDV gelirlerindeki artışın yavaşlamasıdır. Buna karşılık dahilden alınan KDV gelirleri geçen yılın aynı ayına göre %38,9 artmıştır.

Eylül ayında bütçe açığındaki artış 7 Haziran Seçimi'nin izlerini taşımaktadır. Hükümet her ne kadar mali istikrara bağlı kalsa da, belediyeler aracılığıyla kamu kaynaklarını transfer harcamaları için kullanmıştır. Buna rağmen ilk dokuz aylık merkezi yönetim bütçesi ekonomideki istikrar için hala en önemli dayanaktır.

Mali istikrar konusundaki sıkı duruşa, TCMB Ekim ayında parasal sıkı duruş ile katılmıştır. TCMB Ekim ayında da faiz oranlarını değiştirmemiş, ancak buna rağmen enflasyon oranı yükselmiştir. Enflasyon oranındaki yükselişte TL'nin değer yitirmesinin, yani reel efektif döviz kurundaki yükselişin önemli payı bulunmaktadır. Nitekim TÜFE bazlı reel efektif döviz kuru endeksi Ocak 2015'de 108,34 iken, Eylül ayında 90,95'e gerilemiş; belirtilen dönemde TL %16,05 değer yitirmiştir (Tablo 3).

Tablo 3: Reel Döviz Kurundaki Değişim

Dönem 2015 Yılı	TÜFE Bazlı Reel Efektif Döviz Kuru (2003=100)	TÜFE-Gelişmekte Olan Ülkeler Bazlı Reel Efektif Döviz Kuru (2003=100)	TÜFE-Gelişmiş Ülkeler Bazlı Reel Efektif Döviz Kuru (2003=100)
Ocak	108,34	73,33	127,83
Şubat	105,42	72,12	123,97
Mart	103,75	70,44	123,18
Nisan	102,15	68,51	122,35
Mayıs	100,63	68,08	119,22
Haziran	98,36	66,95	116,04
Temmuz	99,75	67,71	118,14
Ağustos	95,22	65,23	111,81
Eylül	90,95	62,76	106,20

Kaynak: TCMB veri tabanı.

Bu nedenle uluslararası kredi derecelendirme kuruluşlarından Fitch, TL'deki değer kaybının hedef enflasyonda sapmaya neden olduğu ve faizler üzerinde baskı yarattığı konusunda uyarıda bulunmuştur.

Eylül 2015'de Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) bir önceki aya göre %0,89, bir önceki yılın Aralık ayına göre %6,21, bir önceki yılın aynı ayına göre %7,95 ve on iki aylık ortalamalara

göre %7,80 artmıştır. Aylık en yüksek fiyat artışı %1,93 ile ulaştırma ve çeşitli mal ve hizmetler gruplarında olmuştur.

Eylül 2015’de Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi (Yİ-ÜFE) Ağustos ayına göre %1,53, 2014 yılının Aralık ayına göre %7,81, 2014 Eylül ayına göre %6,92 ve on iki aylık ortalamalara göre %5,92 yükselmiştir. Fiyatlar madencilikte %1,26 düşerken, imalat sanayiinde %1,54, enerjide %2,51 artmıştır. Ana sanayi gruplarında en yüksek fiyat artışı yıllık bazda %13,89 ile dayanıklı tüketim malları grubunda görülmüştür.

Tarım Üretici Fiyatları Endeksi (Tarım ÜFE) bir önceki aya göre %2,55, 2014 yılının Aralık ayına göre %9,64, 2014 Eylül ayına göre %8,56 ve on iki aylık ortalamalara göre %10,76 yükselmiştir.

Eylül 2015’de Yurt Dışı Üretici Fiyat Endeksi (YD-ÜFE) Ağustos ayına göre %3,94, 2014 yılının Aralık ayına göre %17,36, 2014 Eylül ayına göre %16,26 ve on iki aylık ortalamalara göre %6,11 oranında artış kaydetmiştir. Fiyatlar aylık bazda madencilikte %2,52, imalat sanayiinde ise %3,97 yükselmiştir.

SONUÇ:

Uluslararası konjonktürün Türkiye’ye muhtemel etkisi, ekonomideki mevcut eğilimler ve reel sektörün yaşadığı sorunlar IMF’nin 2016’da Türkiye’de büyümenin azalacağı ve işsizliğin artacağı yönündeki tahminlerini doğrulamaktadır. Seçim sonrası kurulacak hükümet sanayinin uluslararası rekabet gücünü, yatırımları, ihracatı, büyümeyi ve istihdamı artıracak yeni tedbirler uygulamalıdır.